

sadržaja. Statut grada Paga sastoji se od šest knjiga, a svaka knjiga podijeljena je na glave. Prijevod stoga slijedi redoslijed zakonskih odredbi u Statutu.

Nakon prijevoda objavljene su novčane jedinice i mjere koje se spominju u Statutu (pripremila Nella Lonza, 451 – 453), a na kraju knjige nalazi se predmetno kazalo osobnih i svetačkih imena te kazalo mjesta i etnonima.

Božena Glavan, prof.

IZDANJE RUKOPISA “BLASONE GENEALOGICO” M. L. RUIĆA

Blasone Genealogico Marka Laura Ruića iz 1784. godine,

priredio i uvodnu studiju napisao Miroslav Granić, Matica hrvatska Pag, Pag, 2011.

Povijesna znanost ugledala je 2011. godine faksimil rukopisa znamenitoga paškog polihistora Marka Laura Ruića *Blasone Genealogico* iz 1784. godine koji je znanstveno obradio i dopunio prof. dr. sc. Miroslav Granić. Ovim je izdanjem Ogranak Matice hrvatske u Pagu započeo s izdavanjem Ruićevih djela koje će potrajati još niz godina, što će zahtijevati veliki napor znanstvenika, stručnjaka i poklonika Ruićeva djela. Izdavač faksimila odlučio se na izdanje ovog rukopisa iz razloga što je uvodna studija već bila napisana, odnosno kritički je čitav rukopis obrađen i popraćen znanstvenim aparatom. Izdanje sadrži 400 stranica; devet poglavlja, popis kratica, popis izvora i literature, sažetak na engleskom jeziku, kazalo osobnih imena te prilog – integralni faksimil Ruićeva djela *Blasone genealogico*. Recenzenti ove publikacije su dr. sc. Ante Gulini i dr. sc. Ivan Mirnik.

Ruićevi radovi, koji su sačuvani jedino u izvornicima i prijepisima, nezaobilazan su izvor za pašku povijest. Ovaj je rukopis zanimljiv širem broju čitatelja jer na paškom primjeru daje odgovor na složeno pitanje koje sebi postavlja svaki čovjek; tko sam, što sam i odakle sam? Odgovor na ova pitanja dao je Ruić, paški uglednik, erudit i umnik, prije više od 200 godina, uloživši ogroman trud i znanje u pronalaženju drevnih korijena svojih sugrađana u tadašnjem staleškom društvu, koje se isticalo preko institucija Plemičkog vijeća i Pučko-građanske skupštine.

Marko Lauro Ruić je – ne iz samohvale, već ljubeći povijesnu istinu – na temelju izvornoga gradiva prikazao povijest svog staleža obradivši visokom akribijom 54 paška plemenitaška roda, donijevši za svakoga od njih iscrpne biografske podatke i rodoslove. U njegovom pristupu nema mjesta niti traga mistifikacijama ili neutemeljenim špekulacijama, već Ruićevo pero prati trag istine i, kako sam kaže u svom rukopisu *Questionis* (1775.), “Ove riječi nisu moje, već su crpljene iz izvora istine.”

Iako je svoj čitav životni vijek proživio u maloj otočkoj sredini, njegov duhovni i intelektualni obzor izdigao se iznad lokalnih okvira. Marko Lauro Ruić, napominjemo,

školovan je na riječkom isusovačkom kolegiju sv. Vida i ovjenčan doktorskim naslovom, kako se bilježi u dokumentima. Može se pomisliti da je bio osamljen, ali je činjenica da je pripadao krugu učenih osoba u gradu Pagu onoga doba, kada je njegovo okruženje činilo svega deset ljudi s akademskim statusom doktora znanosti. Nikada kasnije grad Pag nije dostigao takvu intelektualnu razinu.

Nakon ovog ekskursa, posvetimo se uvodnoj studiji Mirolava Granića. U prvom poglavlju “Ruićev rodoslovni grbovnik paškog plemstva” (7 – 10) Granić podsjeća na Ruićeve biografske i bibliografske podatke, odnosno život i djelo do sada nedovoljno proučenog i znanstveno vrjednovanog povjesnika, pravnika i dužnosnika uglednih visokih službi te nositelja tradicije uljudbenih zamisli prosvjetiteljstva. Potom navodi i arhivistički opisuje Ruićev rukopis – grbovnik. Autor je podvrgao kritici sve Ruićeve navode, bilo da ih je prvorazrednim izvorima ustvrdio, dokazao ili dopunio, čime je odao zasluženo priznanje Ruićevoj akribiji i znanstvenoj pronicljivosti te je otklonio neke davno izrečene konotacije oko njegova imena i djela.

Drugo poglavlje naslovljeno je “Postanak i razvoj plemićkih vijeća paške općine” (11 – 19), u kojem autor studije pregledno navodi ključne povijesne činjenice još od srednjega vijeka kad su se formirale gradske komune (po europskom sustavu) te ističe klasnu društvenu sastavnicu – plemstvo. Ono je upravljalo sudbinom grada Paga organizirano u staleškom Plemićkom vijeću. Potom ističe i formirano građanstvo okupljeno u Pučko-građanskoj skupštini. Valja imati na umu da je svaka dalmatinska komuna imala svoj zaseban put oblikovanja tih staleža.

Nadalje, u opsežnom trećem poglavlju “Plemićke porodice i njihovi grbovi” (21 – 74) Granić abecedno donosi prezimenske nazive paških plemićkih porodica, biografiju za svakoga člana i, na kraju, njihove grbove raznolikih oblika s različitim simbolima. Autor je svoj rad temeljio u prvom redu na brojnim arhivskim vrelima, uz konzultiranje opširne znanstvene literature, te je sve to uobličio u cjelinu koju je popratio znanstvenim aparatom.

Četvrto je poglavlje “Grbovi korporacija” (75 – 76). U njemu autor donosi grbove komune, skupštine i kaptola, koji su kao pravne osobe definirani već u rimskom pravu kao organizirane zajednice prirodnih osoba i samostalni pravni subjekt različit od pojedinih članova.

U petom se poglavlju “Heraldička analiza grbova” (77 – 81) analiziraju heraldički likovi svih grbova paškog armorijala prema već ustaljenim heraldičkim pravilima. Geometrijske diobe i naravni likovi podijeljeni su u više grupa.

Potom slijedi šesto poglavlje “Ruićevi popisi paških crkvenih dostojanstvenika” (82 – 88). Nakon prikaza paškog plemstva, gdje se Ruić potvrdio kao vrstan genealog i heraldičar, nekoliko je stranica posvetio paškoj Crkvi donijevši, uz kratki ekskurs, i crkvenu povjesnicu i iscrpne kronotakse njenih dostojanstvenika (izabranih “paških biskupa”, opata Sv. Petra, paških kapitulara), koje do tada nisu bile poznate. Granić prati Ruićevu kronotaksu te istu kritički donosi u nastavku svoje uvodne studije.

Uz ovo, Ruićeva je zasluga i to što je dao cjelovit popis paških knezova i gradskih rektora (sedmo poglavlje, 89 – 94), i to od 11. stoljeća pa do vremena u kojem je živio, do 1809. godine. Granić također donosi njihovu kronotaksu po Ruiću, ali je i nadopisuje u

onim dijelovima kojima nedostaje potvrda izvornosti, što je na temelju marljivog znanstvenog istraživanja autor studije ustvrdio.

U osmom poglavlju “Popisi paških obitelji” (95 – 113) dat je iscrpan pregled, ali i najpouzdaniji izvor za povijest stanovništva, demografska kretanja grada i otoka Paga tijekom puna tri stoljeća njegove povijesti. Granić primjećuje da vjerojatno ni sam Ruić nije bio svjestan kako je izašao iz okvira političke povjesnice svoga zavičaja, otvorivši vrata novoj znanstvenoj disciplini – povijesnoj demografiji. Nadalje, zaključuje kako je Ruićev rukopis vrijedno povijesnodemografsko djelo te prvorazredan izvor i polazište za buduća istraživanja i analize. Stoga Ruiću pripada zasluženo mjesto među našim prvim povijesnim demografima, premda do danas nigdje u pregledima razvoja hrvatske demografske znanosti njegovo ime nije ni spomenuto.

S tim u vezi, treba reći da se početkom četvrtog desetljeća 15. stoljeća zbio jedan od najznačajnijih događaja u višestoljetnoj povijesti Paga: donesena je odluka da se čitavo naselje preseli na novo odredište, današnji grad Pag. Tada je, 1443. godine nastao popis u kojemu su navedena imena svih kućestarješina Pažana. S obzirom da im je doznačena zemljišna čestica za podizanje kuće, prema iznesenom popisu prezimena moguće je pratiti gustoću naseljenosti po četvrtima, a posebno njihov staleški omjer, što je Granić slikovno prikazao na tlorisu grada Paga.

Nakon anagrafskog popisa paških obitelji, raspoređenih po stambenim jedinicama svih gradskih četvrti, autor studije podastire zbirni popis po prezimenima svih građansko-pučkih obitelji s naznakom njihovog podrijetla. Granić zaključuje da paško stanovništvo etnički uglavnom ima hrvatski element, s vrlo malo inorodnih došljaka. Uočena su unutarnja migracijska kretanja potaknuta osmanskim provalama, kao što je zabilježen i veći broj doseljenih (obrtnika) iz „austrijskih“ krajeva.

U posljednjem, devetom poglavlju „Rodoslovlja paških pučko-građanskih porodica“ (114 – 121) abecednim redom (B – M) prikazani su samo stari paški rodovi s rodoslovima (kronotaksički niz) uz poznati način prikazivanja, uobičajen u Ruićevo doba. Nameće se pitanje: što je s drugim, isto tako starim rodovima čija rodoslovlja nisu prikazana? Granić zaključuje da je moguće dvoje; ili Ruić nije dovršio genealoški prikaz rodova za *Blasone* ili je to ipak uradio, ali su možda zadnji, neuvezani sveščići ostali kod samog autora ili njegovih potomaka te se kasnije zagubili. Među tim pučko-građanskim rodovima imetkom se izdvajaju pojedinci koji su najčešće bili u srodstvu s osobama duhovnog staleža. Njima je, kao društveno-razvojnog zamašnjaku, pripalo 19. stoljeće, početak novog doba.

Na kraju, donesen je popis izvora i literature (123 – 128), skraćenice (129), sažetak na engleskom jeziku (130 – 134), kazalo osobnih imena (135 – 158) i cjeloviti faksimil djela „Blasone genealogico“ (160 – 400).

Prikazavši Granićevu studiju unutar izdanja rečenoga Ruićeva djela, zaključujemo da ona ima izuzetnu vrijednost, od koje posebice izdvajamo pregled paških obitelji te migracijska kretanja s nekoliko cjelovitih popisa paškog stanovništva. Autor je razlučio i dao odgovor na pitanje tko su bili Ruićevi sugrađani, odnosno uveo Marka Laura Ruića u novu povijesnu disciplinu koja danas s pravom dobiva na značenju, a to je povijesna demografija.

Ocjene i prikazi

Povodom dana grada Paga, 30. ožujka 2011. godine publikacija je prikazana stručnom krugu i zainteresiranom čitateljstvu. Objavljivanjem Ruićeva rukopisa grad Pag je dobio "malu enciklopediju" svoga identiteta, poput tek nekoliko sličnih sredina u našoj zemlji. Predstavljeno izdanje poklon je gradu Pagu na temelju višegodišnjeg neumornog rada prof. dr. sc. Miroslava Granića, ljubitelja i danas najboljeg poznavatelja Ruićeva djela i bogate paške povijesti.

Dr. sc. Josip Celić

OSVRT NA KNJIGU O TRADICIJSKOJ KULTURI ZADARSKIH ARBANASA

Aleksandar STIPČEVIĆ, *Tradicijska kultura zadarskih Arbanasa*, Zagreb, 2011., 452 str.

Sredinom kolovoza 2011. u Zagrebu je iz tiska izašla opširna knjiga uvaženoga prof. dr. sc. Aleksandra Stipčevića – pisca brojnih knjiga te znanstvenih i stručnih radova, dopisnog člana dviju akademija, dobitnika brojnih znanstvenih nagrada i odlikovanja, velikog znalca i pisca kulturne povijesti Ilira, vrsnog albanologa, pedagoga, bibliografa, bibliotekara i danas ponajboljeg poznavatelja povijesti knjige u Hrvata – pod naslovom *Tradicijska kultura zadarskih Arbanasa*. Radi se o osobitom djelu, izvornoj znanstvenoj monografiji, koje je nastalo kao plod dugogodišnjeg autorova istraživanja, osobnog iskustva i mukotrpnog prikupljanja podataka o životu, kulturi, jeziku, običajima, pučkim vjerovanjima i narodnoj književnosti zadarskih Arbanasa, a sve s ciljem da se otrgne od zaborava i trajno sačuva bar on što se još može sačuvati od te vrijedne kulturne baštine. U tome je prof. Stipčević, unatoč brojnim poteškoćama, sasvim uspio.

Knjiga se sastoji od sadržaja (str. III – VII), predgovora (IX – XII), proslova (XIII – XVII), uvoda "O zadarskim Arbanasima" (1 – 32), poglavlja I. "Život i običaji" (41 – 250), poglavlja II. "Pučka vjerovanja" (271 – 366), poglavlja III. "Narodna književnost" (373 – 442), te bilješki (32 – 39, 251 – 269, 366 – 372, 443 – 445), literature (447 – 450) i bilješke o autoru (451 – 452).

U predgovoru, koji je sjajno napisao akademik Radoslav Katičić, iznose se visoke ocjene o ukupnom radu prof. Stipčevića, a osobito o posljednjem njegovu djelu – *Tradicijskoj kulturi zadarskih Arbanasa*. Ono se temelji na usmenom kazivanju starijih osoba, Arbanasa i Arbanaški, na izvornom arhivskom gradivu, periodici i skromnoj literaturi. Evo što o tome, između ostaloga, kaže akademik Katičić: "Njegova je knjiga znanstveno djelo, vrlo čvrsto podzidana i znalački pisana monografija o osebujujoj pojavi zadarskih Arbanasa, etničke skupine nastanjene u naselju odmah do Zadra, koje je kroz ... tri stoljeća zadržalo vrlo izrazitu vlastitost. [...] U knjizi je mnogo navoda i tekstova na arbanaškom jeziku, autoru